

Развитие инфокоммуникационной инфраструктуры финансового рынка

М.И. Трофимчук

В статье исследовано развитие инфраструктуры инфокоммуникационного и финансового рынков и среды их взаимного функционирования. Установлено, что информационные услуги все более активизируют изменения стоимости и организацию движения финансового капитала.

Ключевые слова: информационная экономика, информационно-коммуникационные технологии, электронная коммерция, финансовые услуги, инфокоммуникационный рынок.

Development of informational communication infrastructure of financial market

M. Trofymchuk

The paper deals with the development of informational communication and financial markets infrastructure and the environment of their mutual existence. It has been found out that informational services are activating cost changes and organisation of financial capital movement.

Key words: informational economics, informational communication technologies, e-commerce, financial services, informational communication market.

УДК 339.172:338.433(477)

ШЕВЧЕНКО А.О., канд. екон. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ БІРЖОВОЇ ТОРГІВЛІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЮ ПРОДУКЦІЄЮ В УКРАЇНІ

У статті досліджено питання становлення та подальшого розвитку біржової торгівлі сільськогосподарською продукцією в Україні. Виділяються основні причини слабого розвитку та неефективного функціонування національного аграрно-біржового ринку. Автор доходить висновку, що для побудови в нашій країні належного біржового ринку й підвищення ефективності його функціонування необхідне запровадження заходів, спрямованих на докорінні зміни механізмів функціонування та перехід на нові відносини між його учасниками, зокрема створення ф'ючерсного ринку сільськогосподарської продукції.

Ключові слова: торгівля, товарна біржа, операції, сільськогосподарська продукція, нормативна база, форвардна угода, деривативи, державне регулювання, біржова діяльність, електронна торгівля.

Постановка проблеми. У сучасних умовах функціонування аграрного сектору України важливим напрямком державної аграрної політики є розвиток аграрного ринку, формування його дієвої інфраструктури. Однією з причин поліпшення умов для реалізації сільськогосподарської продукції та продовольчих товарів і зростання доходів виробників цієї продукції є участь у біржових торгах. Товарна біржа має забезпечити прозору і стабільну взаємодію операторів ринку, ефективно просування товарів, формування ринкових цін та страхування учасників ринку від цінових коливань. Саме тому учасники ринку сільськогосподарської продукції зацікавлені в тому, щоб був створений належний механізм функціонування біржового ринку.

Слід зазначити, що розвиток біржового ринку в Україні відбувається повільними темпами. Недостатня розвиненість біржової торгівлі в нашій країні є однією з основних причин нестабільності функціонування вітчизняного сільського господарства. У зв'язку з цим, потребують глибокого дослідження та розробки пропозицій питання, що сприятимуть розбудові в нашій країні належного біржового ринку аграрної продукції та підвищенню ефективності його функціонування.

Аналіз сучасного стану біржової торгівлі сільськогосподарською продукцією в Україні доводить, що існує ціла низка суб'єктивних та об'єктивних факторів, які зумовлюють неефективне функціонування біржового аграрного ринку в Україні.

Відсутність законодавчо встановлених правил поведінки на біржовому ринку та прийняття численних нормативно-правових актів, які в більшості випадків входили у протиріччя один з одним, не лише не сприяли розвитку біржової торгівлі, а, навпаки, запроваджували обмеження, які загрожували існуванню біржової діяльності, свідчить про відсутність в Україні послідовного і ефективного державного регулювання біржової діяльності.

Оцінка сучасного стану біржового ринку сільськогосподарської продукції доводить необхідність запровадження заходів, спрямованих на докорінні зміни механізмів функціонування та перехід на нові відносини між його учасниками. Тому дослідження реального стану біржового аграрного ринку та розробка рекомендацій щодо вирішення зазначених проблем є на сьогодні осо-

бливо актуальними, оскільки його розвиток є одним з визначальних факторів, що впливають на розвиток економіки країни в цілому.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженнями теоретичних і практичних питань формування та розвитку безпосередньо біржового аграрного ринку в Україні займалися ряд вчених: В.П. Горьовий, Б.В. Губський, Б.П. Дмитрук, Р.П. Дудяк, Бугіль С.Я., Б.Л. Беренштейн, О.В. Лактіонов, Г.Ю. Міщук, О.С. Мограб, М.О. Солодкий, О.М. Сохацька, Г.О. Шевченко, В.С. Шибанін та ін. Проте залишається широке коло невирішених проблем формування та ефективного функціонування біржового аграрного ринку. Товарні біржі в Україні не посіли належного місця, як того вимагає ринкова економіка, та потребують розробки науково обґрунтованих пропозицій щодо комплексного вирішення проблем, які постали перед біржовим аграрним ринком в реальних умовах сьогодення і зумовлюють його неефективне функціонування.

Мета дослідження – аналіз організації та особливостей функціонування біржового аграрного ринку, дослідження ефективності діяльності товарних бірж в Україні з метою вирішення проблем їх функціонування, а також виявлення та обґрунтування оптимальних напрямів вирішення цих проблем у процесі розвитку біржової торгівлі.

Матеріал і методика досліджень. Методологічною основою дослідження виступає система економічних законів та принципів, розроблених економічною наукою. Для цього використані різноманітні загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, зокрема системний та історичний підходи до досліджуваних проблем. Матеріалами для дослідження слугували закони України та інші нормативно-правові акти, публікації вітчизняних та зарубіжних вчених.

Результати досліджень та їх обговорення. Товарна біржа займає особливе місце в інфраструктурі сучасної ринкової економіки. Вона є організацією, що об'єднує юридичних і фізичних осіб, які здійснюють виробничу і комерційну діяльність, і має за мету надання послуг в укладенні біржових угод, виявлення товарних цін, попиту і пропозицій на товари, вивчення, упорядкування і полегшення товарообігу і пов'язаних з ним торговельних операцій [1].

Функціонування бірж сприяє формуванню конкурентного середовища, розвитку вільного ринку товарів, мінімізації втручання держави в заготівельно-збутові процеси, підвищенню ефективності комерційної діяльності в цілому багатьох суб'єктів господарювання.

Дослідження практики діяльності світового біржового ринку доводить, що товарні біржі займають значну нішу на продовольчому ринку розвинутих країн. Сучасні товарні біржі відіграють визначальну роль у формуванні ринкових цін на продукцію, у тому числі й сільськогосподарську. Саме товарна біржа сприяє зменшенню маркетингових і рекламних витрат, а також ризиків цінних та курсових коливань для товаровиробників.

Аграрний сектор економіки є стратегічно важливим для України, посідає вагомe місце в її структурі, адже завдяки його ефективній діяльності забезпечується продовольча безпека країни.

Сільськогосподарська продукція – найпоширеніший біржовий товар, що знаходиться в обігу, частка укладених угод на яку стосовно всієї кількості укладених угод у 2008 році становила 68,1 %. Вартість біржових угод, укладених із метою купівлі-продажу сільськогосподарської продукції, дорівнювала понад 70% від загальної вартості всіх укладених біржових угод. Проте із початком фінансової кризи ця частка значно скоротилася [2].

Розвиток біржового аграрного ринку в Україні гальмують, на думку В.С. Шибаніна [3], такі основні чинники, як нестабільність розвитку сільського господарства; недосконалість чинної законодавчої бази; відсутність ефективних кредитних програм; низька інвестиційна привабливість аграрної сфери економіки; неплатоспроможність частини підприємств продовольчого підкомплексу нашої країни; недостатній розвиток інтеграційних і кооперативних процесів в АПК; низький рівень інформаційно-консультативного забезпечення; відставання у використуванні прогресивних біржових технологій та механізмів біржової торгівлі тощо. Державою не створені відповідні умови для ефективного формування та функціонування біржового аграрного ринку, відсутня єдина державна політика та стратегія його розвитку, про що свідчить багато фактів. Так, згідно з офіційними даними, кількість існуючих товарних бірж за останнє десятиріччя зросла більше ніж у десять разів, що не сприяє якісному розвитку біржового товарного ринку [4].

Більша частина товарних бірж в Україні веде недостатньо активну діяльність; здійснює торгівлю не тільки біржовими, а й іншими товарами; має досить обмежене коло торговців, серед яких частка товаровиробників є мізерною; має незначну частку біржових угод у загальному оптовому товарообігу.

Світовий досвід функціонування біржових ринків свідчить, що більшість з існуючих в Україні товарних бірж не є класичними біржовими інституціями, оскільки досить часто вони створюються для здійснення нехарактерних для товарної біржі видів діяльності.

Щодо формування ринкової ціни, то існує низка факторів, які не дають змоги товарним біржам повноцінно виконувати цю функцію. По-перше, діючий механізм формування врівноваженої ціни на сільгосппродукцію важко назвати ринковим. У результаті серйозно втрачають сільгоспвиробники, які не можуть реалізувати вирощену продукцію з бажаною для себе прибутковістю. Отож досі доводилося миритися з тим, що ціни на товарних ринках формуються поки що не за правилами біржової торгівлі. За всі роки незалежності товарні біржі, якщо можна так висловитися, дискредитували сам інститут біржової торгівлі та стали прислужниками трейдерів. На товарних біржах оформлялися договори, які уклалися на позабіржовому майданчику, минаючи принцип прозорих торгів.

Такі риси докорінно змінюють функції товарних бірж в Україні, перетворюючи їх на звичайних оптових посередників та віддаляючи від аналогів, які спостерігаємо в інших країнах.

Вітчизняні аграрії зацікавлені у прозорому принципі формування ціни на вільному ринку. Біржовий майданчик покликаний вивести сектор торгівлі сільськогосподарською продукцією на роботу в прозорих умовах. Будь-яка біржа (якщо це біржа в цивілізованому розумінні слова) за своєю природою є місцем, де концентрується попит та пропозиція на певні товари. Багато продавців і покупців одночасно подають замовлення на купівлю-продаж товару. В результаті сам ринок, а не сторонній бізнес, утворює динаміку цін. Це дає змогу учасникам ринку не тільки збувати та купувати товари за адекватними цінами, а й орієнтуватися та прогнозувати хід торгів на майбутнє.

Організаційно-економічний механізм біржового ринку дозволяє забезпечити гарантованість реалізації договірних зобов'язань учасників торговельних операцій, регулювання ринку, страхування і перерозподіл ризиків виконання укладених угод, а отже, стабільність виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств. Тому біржовий ринок сприяє зниженню ризиків, підвищує швидкість укладання угод та забезпечує максимально сприятливі ціни для сільгоспвиробника, адже ціна визначається суто за співвідношенням попиту та пропозиції. Водночас стабільний біржовий механізм – це ще одна можливість для всіх учасників ринку мати додаткові гарантії, вихід на покупця-продавця без мережі посередників та ринкову ціну на продукцію. Торгівля на біржі – цивілізований механізм, яким користуються аграрії в усьому світі.

В обігу на світових біржових майданчиках вже тривалий час знаходяться деривативи, базовими активами яких є сільськогосподарська продукція. В Україні спостерігається низький відсоток укладання форвардних контрактів, що впливає на різке коливання цін на сільськогосподарську продукцію.

Сучасний ринок наявних товарів немислимий без ринку ф'ючерсних контрактів, зважаючи на ту величезну роль, яку відіграє останній. Ф'ючерс – це біржовий дериватив, який засвідчує зобов'язання на біржовому ринку – купити чи продати базовий актив за стандартизованими вимогами щодо характеристик базового активу, термінів і умов виконання за ціною, зафіксованою на момент укладання угоди [5].

Ринок ф'ючерсних контрактів – це визначена стадія підвищення рівня організації наявного ринку, зменшення ступеня його стихійності і невизначеності. Що стосується ринку товарних ф'ючерсів в Україні, то із впровадженням ф'ючерсної біржі тут відчутно спізнилися. Необхідною умовою розвитку ф'ючерсної торгівлі є готовність суб'єктів ринку спрямовувати на прозорі спекулятивні операції значні фінансові ресурси. Це стає можливим за умови зменшення адміністративних важелів регулювання економіки та легалізації капіталів.

Таким чином, адекватної світовому досвіду концепції розвитку та законодавчонормативного врегулювання ф'ючерсної торгівлі в Україні так і не вироблено, повного розуміння основ цього ринку продемонстровано не було, а тому зусилля на запровадження торгівлі ф'ючерсами, зокрема на сільськогосподарську продукцію, не мало успіху. Також законодавчо не вирішені всі аспекти щодо розрахунково-клірингових установ, які працюють на біржовому товарному ринку.

Аграрна біржа не здатна адекватно відповісти на вимоги, які постають перед українським біржовим ринком, і сприяти розвитку біржової торгівлі сільськогосподарською продукцією, оскільки механізм створення таких бірж та принципи їх функціонування не відповідають загальноприйнятій світовій практиці організації біржової торгівлі й цінового регулювання. Але останнім

часом відбуваються певні позитивні зрушення у напрямку зміни підходів держави до концепції біржової торгівлі, яка повинна забезпечити максимальну прозорість ціноутворення. Підтвердженням цього стали перші торги сільськогосподарською продукцією, що відбулися п'ятого грудня поточного року в електронній торговій системі (ЕТС) Аграрної біржі. За їхніми результатами було укладено 11 контрактів на загальну суму понад 2,4 млн грн. Найбільш жваво відбувалися торги пшеницею та кукурудзою. За цими двома культурами було укладено угоди на загальну суму 2,410 млн грн.

Торгівля в ЕТС Аграрної біржі дає змогу підвищити рівень конкуренції на аграрному ринку, а анонімний принцип торгівлі – прозоро формувати ціну на основні види сільськогосподарської продукції. Адже саме такі механізми забезпечують збільшення прибутку для сільгоспвиробника, усуваючи необгрунтованих посередників. Сам принцип електронної торгівлі є важливим показником розвитку механізму торгівлі, а інші її переваги, як то: розширення ринків збуту, зниження ризиків під час торгівлі, рівний доступ для всіх учасників – є дуже важливими та необхідними для сільгоспвиробників як ризикований вид бізнесу. Принцип гарантування виконання укладених угод під час торгівлі на біржі та можливість досягти максимального рівня цін на кожен момент часу – це саме ті необхідні функції, які важливі та необхідні кожному учаснику ринку.

Висновки. У сучасних умовах функціонування аграрного сектору України важливим напрямком державної аграрної політики є розвиток аграрного ринку. Участь у біржових торгах для аграріїв – це один із дієвих факторів поліпшення умов для реалізації сільськогосподарської продукції і продовольчих товарів та зростання їх доходів.

Досвід розвинених країн показує, що саме біржова торгівля виступає найбільш оптимальним способом визначення реальних ринкових цін.

Об'єктивні умови розвитку аграрного ринку України вимагають вдосконалення системи біржової торгівлі сільськогосподарською продукцією, яка ще й досі знаходиться на стадії утвердження і не може забезпечити повноцінне виконання своїх функцій.

Оцінка сучасного стану біржового ринку сільськогосподарської продукції свідчить про необхідність запровадження заходів, спрямованих на докорінні зміни механізмів функціонування та перехід на нові відносини між його учасниками, зокрема створення ф'ючерсного ринку сільськогосподарської продукції.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про товарну біржу» від 10.12.1991 № 1956-ХІІ [Електронний ресурс] (зі змінами і доповненнями) / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1956-12>.
2. <http://www.emegroup.com/>
3. Шебанін В.С. Сучасний стан і напрями активізації та удосконалення біржової діяльності на аграрному ринку / В.С. Шебанін, І.О. Піюрєнко // Економіка АПК. – 2009. – № 7. – С. 104.
4. www.ukrstat.gov.ua
5. Малишко В.М. Ф'ючерсні контракти як вид біржових угод / В.М. Малишко // Юридичний вісник. – 2009. – № 2 (11). – С. 63.

Организация и повышение эффективности биржевой торговли сельскохозяйственной продукцией в Украине

А.А. Шевченко

В статье исследованы вопросы становления и дальнейшего развития биржевой торговли сельскохозяйственной продукцией в Украине. Выделяются основные причины слабого развития и неэффективного функционирования национального аграрного рынка. Автор приходит к выводу, что для построения в нашей стране должного биржевого рынка и повышения эффективности его функционирования необходимо принятие мер, направленных на коренные изменения механизмов функционирования и переход на новые отношения между его участниками, в частности создание фьючерсного рынка сельскохозяйственной продукции.

Ключевые слова: торговля, товарная биржа, операции, сельскохозяйственная продукция, нормативная база, форвардная сделка, деривативы, государственное регулирование, биржевая деятельность, электронная торговля.

Organization and increase exchange trade of agricultural products in Ukraine

A. Shevchenko

In the article investigates the question of establishment and further development of exchange trade in agricultural products in Ukraine. Principal reasons of weak development and ineffective functioning national exchange agrarian market are distinguished here. An author comes to the conclusion, to build in our country a properly exchange market and increase its efficiency it is necessary input of measures aimed at fundamental changes and mechanisms for the transition to the new relationship between the participants, including the creation of a futures market for *agricultural* commodities.

Key words: trade, commodity exchange, operations, agricultural produce, normative base, forward agreement, derivatives, government control, exchange activity, electronic trade.